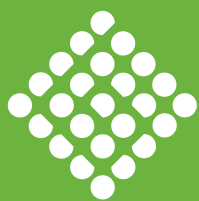

METHODIEK EN BEGELEIDEN

Angerenstein
WELZIJN

COLOFON

Uitgeverij: Edu'Actief b.v.

0522-235235

info@edu-actief.nl

www.edu-actief.nl

Auteur(s): Marijke Beers, Hjalmar Brefeld, Brigitte Brouwer, Ton Cremers, Nicole de Kroon, Sabine Groeneveld, Adelijne Martin, Jolanda Noordzij, Sigrit van Brouwershaven, Peter van Deijl, Annique van Haren, Caroline van Oost, Monique Velthoen.

Inhoudelijke redactie: Madeleine Farla

Bronvermelding: www.shutterstock.com, www.istockphoto.com

Titel: Angerenstein Welzijn, Methodiek en begeleiden

ISBN:978 90 3722 361 3

© Edu'Actief b.v. 2015

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in compilatiewerken op grond van artikel 16 Auteurswet kan men zich wenden tot de Stichting PRO (www.stichting-pro.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Edu'Actief, te vinden op www.edu-actief.nl.

INHOUDSOPGAVE

	Inleiding	8
Thema 1	Methodisch handelen en doelgericht werken	
	1.1 Methodisch handelen	12
	1.2 Cyclisch proces binnen methodisch handelen	14
	1.3 SMART-doelen	18
	1.4 Verdieping: Verschillende soorten doelen	23
Thema 2	Vormen van methodische plannen en plannen bijstellen	
	2.1 Een plan van aanpak maken	28
	2.2 Een plan van aanpak toepassen	30
	2.3 Een werkplan	32
	2.4 Een draaiboek	34
	2.5 Begeleiden en methodische plannen	36
	2.6 Verdieping: Plannen aanpassen	38
Thema 3	Cliëntgegevens verzamelen	
	3.1 Cliëntgegevens	44
	3.2 Methodisch gegevens verzamelen	47
	3.3 Rubriceren en analyseren van gegevens	55
	3.4 Samenvatten en rapporteren	58
	3.5 Verdieping: Levensverhaal	61
Thema 4	Sociale netwerken en steunsystemen	
	4.1 Participatiesamenleving	66
	4.2 Maatschappelijke steunsystemen	68
	4.3 Netwerkgericht werken	71
	4.4 Netwerk nader bekijken	72
	4.5 Kracht van netwerk beoordelen	79
	4.6 Verdieping: Gebruik van sociale media en websites	82

Thema 5 **Signaleren en observeren**

5.1	Waarnemen, signaleren en interpreteren	86
5.2	Observeren	88
5.3	Observatietechnieken	90
5.4	Observatiemethoden	92
5.5	Factoren die de observatie kunnen beïnvloeden	95
5.6	Het verwerken van informatie	98
5.7	Vastleggen van informatie	100
5.8	Verdieping: Valkuilen bij observatie	103

Thema 6 **Evalueren**

6.1	Van evalueren kun je leren	108
6.2	Product- en procesevaluatie	110
6.3	Evaluatiecriteria	112
6.4	Manieren om te evalueren	114
6.5	Resultaten van de evaluatie	117
6.6	Het evaluatieplan	118
6.7	Verdieping: Evaluatiemodel van Kirkpatrick	121

Thema 7 **Reflecteren**

7.1	Reflecteren als eind van de methodische cyclus	126
7.2	Reflecteren volgens Korthagen	128
7.3	ABCD-methode	130
7.4	Technieken om te reflecteren	131
7.5	Reflecteren als kwaliteitszorg	134
7.6	Verdieping: Reflecteren volgens STARRT	136

Thema 8 **Rapporteren**

8.1	Rapporteren in het welzijnswerk	140
8.2	Vormen van rapporteren	143
8.3	Rapporteren en de wet	148
8.4	Algemene aandachtspunten bij rapporteren	149
8.5	Rapporteren in de praktijk	151
8.6	Verdieping: Rapporteren volgens de SOAP-methode	155

Thema 9 **Vorming en ontwikkeling van groepen**

9.1 Groepsdynamica	160
9.2 Groepen in alle soorten en maten	162
9.3 Lid zijn van de groep	166
9.4 Groepskarakteristieken	168
9.5 De levensloop van een groep	172
9.6 Verdieping: Afweermechanismen in groepen	178

Thema 10 **Onderzoeken en sturen van de groep**

10.1 De groepsanalyse	184
10.2 Onderzoeken van de groep	188
10.3 Doelen voor de groep	192
10.4 Sturen en beïnvloeden van de groep	194
10.5 Verdieping: De krachtveldanalyse	199

Thema 11 **Begeleiden**

11.1 Activiteiten gebieden	204
11.2 Drie niveaus van begeleiden	206
11.3 Begeleidingsstijl	209
11.4 Competenties	211
11.5 Valkuilen bij de begeleiding	215
11.6 Verdieping: Situationeel leiderschap	218

Thema 12 **Ervaringsdeskundigheid**

12.1 Mogelijkheden van de cliënt	224
12.2 Kwaliteit van leven	227
12.3 Autonomie	228
12.4 Zelfstandigheid bevorderen	229
12.5 Ervaringsdeskundigheid	231
12.6 Verdieping: Ontwikkelingsgericht handelen	234

Thema 13 **Clïent in zijn kracht**

13.1 Empowerment	240
13.2 Sociaal netwerk	241
13.3 Motiveren en stimuleren	245
13.4 Aansluiten bij de behoeften van de cliënt	249
13.5 Verdieping: Zelfbeschikkingstheorie van Ryan & Deci	253

Thema 14 **Interventietechnieken**

14.1 Interventies	258
14.2 Toepassen van interventies op vijf niveaus	261
14.3 Interventies op microniveau	264
14.4 Interventiethema's op macroniveau	269
14.5 Verdieping: Provocatieve interventies	273

Thema 15 **Activiteiten**

15.1 Het belang van activiteiten	278
15.2 Activiteiten per situatie	281
15.3 Activiteiten afstemmen op doelgroepen	285
15.4 Soorten materialen	287
15.5 Verdieping: Bewegen is beter leren	293

Thema 16 **Basistechnieken voor activiteiten**

16.1 Teken en	300
16.2 Schilderen	303
16.3 Houtbewerking	307
16.4 Textiele werkvormen	310
16.5 Verdieping: Digitale fotografie	316

Thema 17 **Doelen behalen met activiteiten**

17.1 Doelen behalen met activiteiten	320
17.2 Activiteiten aanpassen	322
17.3 Activiteiten aanpassen op specifieke cliëntgroepen	324
17.4 Verdieping: Activiteiten versterken door het combineren van cliëntgroepen	333

Thema 18 Didactiek aan de basis

18.1	Didactiek aan de basis	338
18.2	Didactiek algemeen	340
18.3	Didactische werkvormen	342
18.4	Didactische vaardigheden	345
18.5	Pedagogisch klimaat	347
18.6	Verschillende visies op leren/onderwijs	350
18.7	Verdieping: Zeven didactische principes	355

Thema 19 Leerprocessen en leerstijlen

19.1	Leren	360
19.2	Vormen van leren	361
19.3	Visies op leren	362
19.4	Leerprocessen	364
19.5	Manieren van leren	365
19.6	Leerbehoeften	368
19.7	Leerstijlen en leerstijlentesten	369
19.8	De invloed van de leerstijl op leeractiviteiten	373
19.9	Verdieping: Beelddenkers	375

Thema 20 Activerende leeromgeving

20.1	Leren	380
20.2	Leeractiviteiten	381
20.3	Leermiddelen	384
20.4	Leeromgeving	387
20.5	Activerende leeromgeving	388
20.6	Verdieping: Samenwerkend leren	392

Index	395
--------------------	------------

INLEIDING

Angerenstein Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de kwalificatiedossiers van Welzijn en is geschikt voor de volgende kwalificatiedossiers:

- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk.

Angerenstein Welzijn bestaat in de kern uit boeken met theorie. De boeken van Angerenstein Welzijn kennen de volgende opbouw:

Opbouw boeken Angerenstein Welzijn

Profielboeken
Basisprofielboeken
Generieke boeken

Dit boek is een van de drie generieke boeken. De theorie bestaat uit drie onderdelen:

1. basistheorie
2. kritische beroepssituatie
3. verdiepingstheorie.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor alle welzijnsmedewerkers. De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden uit het welzijnsworkveld. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en aangeduid met een paarse kleur.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen.

Verdiepingstheorie

Elk thema heeft een verdiepende paragraaf waar het thema verder wordt uitgediept.

Daarnaast kent Angerenstein Welzijn enkele online-aanvullingen die beschikbaar zijn via www.angerenstein.nl/welzijn. Het gaat om de volgende aanvullingen:

- verwerkingsopdrachten
- uitdagingen.

Verwerkingsopdrachten

Bij ieder thema horen enkele verwerkingsopdrachten. Deze opdrachten helpen je de informatie uit de theorie te verwerken.

Uitdagingen

Tijdens de uitdaging werk je met meerdere studenten aan een grote opdracht waarbij een beroep gedaan wordt op jouw samenwerkingsvaardigheden en jouw creativiteit. De uitdaging levert altijd een product op dat wordt beoordeeld.

Veel plezier en succes met het werken met Angerenstein Welzijn!

T H E M A

01

METHODISCH HANDELEN EN DOELGERICHT WERKEN

Jouw belangrijkste taak is professioneel begeleiden. Dit doe je door systematisch en doelgericht te werken. Je weet waarom je iets doet en met welk doel. In je toekomstige beroep werk je altijd met begeleidingsdoelen. Zonder doel is het niet duidelijk wat je wilt bereiken. Dan heeft de begeleiding eigenlijk geen zin. In dit thema leer je hoe je een doel formuleert: met de SMART-formule. Verder leer je wat de methodische cyclus is en hoe je deze toepast. In dit thema draait alles om methodisch handelen.

Inhoud thema:

- 1.1 Methodisch handelen
- 1.2 Cyclisch proces binnen het methodisch handelen
- 1.3 SMART-doelen
- 1.4 Verdieping: Verschillende soorten doelen

1.1 Methodisch handelen

Als je methodisch handelt, werk je samen met alle betrokkenen bewust en volgens een plan naar een doel toe.

1.1.1 Methodisch handelen in de welzijnssector

Als professional werk je **planmatig**. Dit wil zeggen dat je volgens een bepaalde aanpak toewerkt naar het bereiken van een doel. Die aanpak bespreek je met iedereen, ook met de cliënten. In de welzijnssector handel je dus niet lukraak. Je bent je steeds bewust van wat je doet en hoe je dat doet. Je gaat in het kindercentrum met de peuters op een vast moment naar de toiletten. Dit doe je om hen bewust te maken dat ze op het toilet moeten leren plassen.

1.1.2 Het begrip methodisch handelen

Methodisch handelen wil zeggen dat je professioneel werkt volgens de methodische cyclus. Je handelt weloverwogen en volgens het cyclisch proces. In overleg met de cliënt en/of betrokkenen verzamel je informatie en formuleer je de vraagstelling waarvoor oplossingen gezocht worden. Daarna formuleer je met alle betrokkenen de doelen en plannen om die doelen te bereiken. Je kiest met welke middelen je dit doet en de uitvoering van het plan kan beginnen. In de laatste fase evalueer je de doelen die bereikt zijn.

1.1.3 Systematisch handelen en doelgericht handelen

Bij **systematisch handelen** draait het om ordelijk werken, volgens een bepaalde systematiek. Alle stappen of handelingen die je doet, horen bij elkaar. De stappen hebben een logische volgorde. Ze horen bij een uitgewerkt plan. Als je peuters zindelijk wilt maken, neem je ze eerst mee tijdens de vaste 'plasrondes'. Dan zien ze wat de bedoeling is. Maak je die eerste stap niet, maar geef je ze van het ene op het andere moment geen luier meer om, dan is dat niet logisch. Je werkt dus systematisch naar een doel toe. In dit geval is het doel: de peuters zindelijk te maken.

1.1.4 Handelen om een doel te bereiken

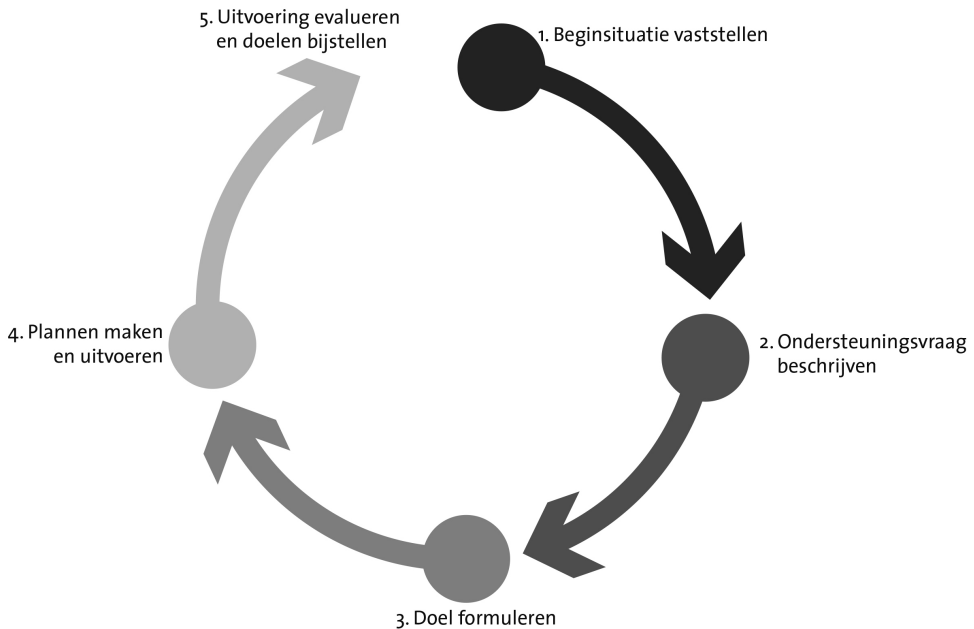
Je bent tegelijkertijd **doelgericht** bezig, dat wil zeggen: je richt je op het bereiken van een doel. Zo'n doel bepaal jij niet alleen, maar altijd samen met alle betrokkenen, zoals ouders, familieleden, begeleiders en collega's. Ook de werkwijze –hoe wil ik het doel bereiken? – kies je niet zelf. Daarbij betrek je zoveel mogelijk de groep, de cliënt en de mensen uit de omgeving van de client. Dus samenwerken is een belangrijk onderdeel van je werk.

1.1.5 Doelen die terugkeren in de begeleiding

Wanneer een doel regelmatig terugkomt in het werken met een groep, dan neem je die standaard op in de begeleiding van de groep. Licht verstandelijk gehandicapte jongeren hebben vrijwel altijd behoefte aan begeleiding bij het omgaan met geld. Automatisch pak je dit doel op als je zo'n cliënt begeleidt. Je helpt de cliënt inzicht te krijgen in de waarde van geld en leert hem hoeveel hij aan welke dingen kan besteden. Een doel dat vaak voorkomt, neem je standaard op in de begeleiding van deze groep.

1.2 Cyclisch proces binnen methodisch handelen

Begeleiden is een cirkelvormig proces. Je noemt dit: een **cyclisch proces**. Dit betekent dat je werk niet af is na een begeleidingsactiviteit. Als je een doel hebt bereikt, dan volgt er vanzelf een nieuw doel. Het begeleidingsproces start dan van voor af aan. Zo is de cirkel rond. Als de verstandelijk beperkte Imro geleerd heeft om zijn tanden te poetsen, bedenk je daarna met elkaar een volgend doel. Bijvoorbeeld zelfstandig douchen. Als het doel niet bereikt wordt, pas je dit na overleg aan. Is er specifieke begeleiding nodig die jij niet kunt bieden, dan verwijst je de cliënt door.

De methodische cyclus.

1.2.1 De fasen in het cyclisch proces

De **methodische cyclus** bestaat uit vijf fasen: beginsituatie vaststellen, ondersteuningsvraag beschrijven, doel formuleren, plannen maken en uitvoeren, en tot slot de uitvoering evalueren en doelen bijstellen. In de laatste fase van de cyclus kijk je terug op het begeleidingsproces en start je opnieuw met de eerste fase. De tijd die je nodig hebt is afhankelijk van het doel. Misschien duurt het drie maanden voordat Zosja, die op zichzelf wil gaan wonen, kan koken. Maar leert ze in tien minuten hoe ze een bed verschoont.

1.2.2 Fase 1: beginsituatie vaststellen

In deze fase verzamel je informatie over de cliënt of groep. Pas als je weet wie de cliënt is en wat die kan, kun je met de begeleiding starten. Je onderzoekt wat voor persoon of groep je voor je hebt. Als je dat niet doet, is de kans groot dat je de plank mislaat. Als je voor de verstandelijk beperkte Richard hebt bedacht om uit een kinderboek te koken en je komt er in de keuken pas achter dat hij niet kan lezen, is dat voor jullie beiden vervelend.

Bij het vaststellen van de beginsituatie zoek je het volgende uit:

- Waarbij wil de cliënt of groep ondersteuning ontvangen?
- Wat kan de cliënt of groep al wel?
- Wat kan die nog niet zo goed?
- Is de cliënt of groep al eerder begeleid bij deze ondersteuningsvraag?
- Op welke manier is er toen gewerkt aan de ondersteuningsvraag?
- Wat zijn de ondersteuningsmogelijkheden in de instelling en/of omgeving van de cliënt of groep?
- Welk budget en welke middelen zijn er beschikbaar?
- Wat is er mogelijk binnen de wet- en regelgeving?

Niet de focus op problemen

Vaardigheden die goed gaan, kun je verder uitbouwen. Het werkt veel beter om aan de slag te gaan met datgene waar mensen goed in zijn. Als je je uitsluitend richt op de vaardigheden die je cliënt nog niet beheerst, dan helpt hem dat niet. Paul die kort geconcentreerd blijft en beweeglijk is, help je door hem klusjes te geven waar hij goed in is. Tegelijkertijd leer je Paul om korte tijd stil te zitten en niet van zijn plaats te lopen.

1.2.3 Fase 2: ondersteuningsvraag beschrijven

In deze fase beschrijf je samen met alle betrokkenen precies wat de ondersteuningsvraag is. Je kent de beginsituatie van de cliënt en je weet exact wat de cliënt, de betrokkenen en de beroepskrachten willen bereiken. Met alle voorkennis beschrijf je een duidelijke en concrete ondersteuningsvraag. Jordi wil jouw hulp bij het reizen met de bus. Samen met Jordi formuleer je zijn ondersteuningsvraag: “Help mij om zonder hulp met de bus te reizen, van mijn woning naar de dagbesteding.”

1.2.4 Fase 3: doel formuleren

Vanuit de ondersteuningsvraag formuleer je een doel. Hierin staat precies wat de cliënt en betrokkenen willen bereiken en hoe jij daarbij kunt ondersteunen. Het is een duidelijk omschreven doel, waarover cliënt, ouders, verzorgers en begeleiding het eens zijn. Het doel voor Jordi is dat hij over drie maanden zelfstandig met de bus heen en weer reist naar de dagbesteding.

1.2.5 Fase 4: plannen maken en uitvoeren

Het doel is duidelijk en iedereen staat erachter. Maar hoe wordt het precies bereikt? Dat werk je met elkaar uit in een plan van aanpak. Daarbij geef je antwoord op de volgende vragen: wie zijn er betrokken, wat wil je bereiken, waar en wanneer voer je het plan uit en welke middelen en begeleiding gebruik je hiervoor? Dan start je de begeleiding. In het plan voor Jordi neem je op dat hij gaat oefenen, door eerst samen te reizen en daarna alleen. Hij krijgt begeleiding bij het gebruik van de ov-pas en leert het schema van de bustijden lezen en begrijpen.

Doelen bereiken door middelen in te zetten

Activiteiten en begeleiding die je inzet om je doel te bereiken, noem je **middelen**. Het doel dat je wilt bereiken bij Jordi, is dat hij over drie maanden zelfstandig kan reizen met de bus. Je maakt een stappenplan om dit doel te bereiken, waarbij Jordi steeds zelfstandiger wordt. Je geeft hem complimenten en bespreekt zijn ervaringen. Een activiteit, zoals een lotgenotengesprek met anderen die ook leren zelfstandig te reizen, is ook een middel om het doel (resultaat) te bereiken. Je bent doelmatig bezig en je werkt systematisch volgens een vaste aanpak.

Activiteit en doel niet met elkaar verwarren

Knutselen is een activiteit, maar samen met een cliënt een formulier voor de woningbouwvereniging invullen ook. Pas er wel voor op dat de activiteit of de begeleiding geen doel op zich wordt. Je zet die activiteit in om een doel te bereiken. Tijdens het maken van kerstkaarten met bejaarden ben je druk met plakken en knippen. Maar vergeet niet je doel: bewoners komen met elkaar in contact. Het maken van de kerstkaarten is een middel om het doel te bereiken.

1.2.6 Fase 5: uitvoering evalueren en doelen bijstellen

Het einde van het cyclisch proces is de fase waarin je terugkijkt of het doel bereikt is. Van tevoren spreek je met elkaar een tijdstip af voor de evaluatie. Als het doel niet gehaald is, stel je het bij. Misschien is er meer tijd nodig of een andere aanpak. In het geval van Jordi is zijn doel behaald: hij reist met de bus SMART-doelen. Als je met elkaar een doel voor de begeleiding maakt, dan is het belangrijk dat je dit zo duidelijk mogelijk omschrijft. Bij Karima is het doel dat ze leert omgaan met haar emoties en gevoelens van verliefdheid. Hoe omschrijf je een doel zo precies mogelijk? Daarbij gebruik je de SMART-methode.